

DOI: [10.26565/2311-2379-2023-104-04](https://doi.org/10.26565/2311-2379-2023-104-04)
УДК 336.71**Ж. А. ОЛЕКСІЧ**

кандидат економічних наук, старший викладач,
завідувач кафедри бухгалтерського обліку і оподаткування
Сумський державний університет
вул. Римського Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4486-974X>, e-mail: z.oleksich@biem.sumdu.edu.ua

А. П. ЯРОШИНА

аспірантка кафедри бухгалтерського обліку і оподаткування
Сумський державний університет
вул. Римського Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8694-4592>, e-mail: a.yaroshyna@biem.sumdu.edu.ua

**МЕТОДИКА РОЗРАХУНКУ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА ТРАНСПАРЕНТНОСТІ
БАНКІВ УКРАЇНИ**

Дослідження присвячене проблемі розкриття фінансової та нефінансової інформації банківськими групами України. Детінізація економіки є одним із вищих пріоритетів держаної політики, банки, як найбільша група фінансових посередників виступає одним із інструментів для зниження рівня тіньових транзакцій. Проте досі недостатньо висвітлена проблема наявності механізмів ідентифікації порушень, антикорупційних заходів, які у свою чергу, мають позитивно впливати на рівень транспарентності банку. У даному дослідженні автори аналізують Звіт про управління - форму звітності банків, що містить у собі фінансову та нефінансову інформацію, розкриває стан та перспективи розвитку і характеризує ключові ризики, які супроводжують діяльність. Оскільки на даному етапі нормативними актами не визначено уніфіковану форми, то проблема розкриття інформації є досить актуальною. Інструкціями та Законами визначено рекомендований перелік пунктів, які повинні бути включені до Звіту про управління, у зв'язку з цим фінансові посередники можуть не включати до Звіту важливі аспекти. Враховуючи вище вказані проблеми дослідження, авторами проведено аналіз ключових структурних підрозділів Звіту найбільших банків державної форми власності, з приватним та іноземним капіталами протягом 2021–2022 рр. За допомогою експертного методу визначено пункти Звіту, які більш повно розкривають інформацію, ті які безпосередньо стосуються проблеми тінізації економіки та боротьби з корупцією, та ті, які відсутні взагалі. Наступним етапом авторами обрано метод Фішберна для ранжування показників у порядку їх суттєвості, що стало основою для виведення інтегрального показника транспарентності по кожному банку. Результати свідчать про те, що простежується загальна тенденція до зростання рівня відкритості фінансової та нефінансової інформації банків. У розрізі форм власності більш транспарентними є банки з іноземним капіталом та державної форми власності, у свою чергу це сприяє зниженню рівня тіньових операцій.

Ключові слова: **фінансові посередники, фінансове посередництво, тіньова економіка, транспарентність банків, нефінансова звітність, детінізація економіки, тіньовий банкінг.**

JEL Classification: G20, G38, O16.

Постановка проблеми. Детінізація економіки є одним із державних пріоритетів. Банки, як одні із ключових фінансових інститутів у більшій мірі впливають на загальний рівень прозорості транзакцій та дотримання норм їх правомірності. У свою чергу досить важливо, щоб банки вибудовували антикорупційну стратегію, що є фундаментальним на шляху до підвищення транспарентності.

Одним із ключових звітів, які з 2018 року повинні складати банки, це Звіт про управління. Його запровадження повинно позитивним чином вплинути на рівень розкриття інформації фінансовими інститутами. Оскільки нормативними актами не визначено уніфіковану форму, то банки на свій розсуд визначають його структуру та висвітлюють не усі рекомендовані пункти.

Аналіз останніх досліджень. Ключові аспекти сутності та важливості Звіту про управління у контексті висвітлення нефінансової інформації були раніше висвітлені у роботах таких вітчизняних науковців: Безверхий К. В., Пантелеєв В. П. (Безверхий, 2018), Косташ Т. В. (Косташ, 2021), Новіченко Л. С. (Новіченко, 2018), Валькова Н. В. (Валькова, 2021), Царук Н. Г. (Царук, 2019), Онищенко В. П. (2018), Тивончук О. І. (2022).

Серед зарубіжних авторів проблему ролі фінансового посередництва та його впливу на економіку досліджували такі автори: Прачі М. (Прачі, 2019), Баруч Л. (Баруч, 2018), Сіна Т. (Сіна, 2001) та Мухоза Б. (Мухоза, 2019).

Мета та завдання. Мета дослідження полягає у аналізі та систематизації структури Звіту про управління банків, які потрапили до вибірки. Визначення структурних підрозділів, які в більшій мірі впливають на рівень транспарентності фінансових посередників ляжуть в основу групування для подальшого аналізу методом Фішберна.

Основні результати дослідження. В рамках роботи над темою дослідження прийнято рішення про розрахунок рівня транспарентності банку на основі аналізу Звіту про управління. До вибірки потрапили 15 банків таких форм власності: з приватним капіталом, з державною часткою власності та з іноземним капіталом.

За допомогою бальної шкали виведена оцінка про наявність та достатність розкриття інформації: 1 бал – повне розкриття; 0 балів – відсутність складової Звіту. Максимальний бал, при висвітленні усіх складових в повному обсязі – 19 балів. Аналіз проводився на основі оцінки таких структурних складових Звіту, як: характер бізнесу; зовнішнє середовище; цілі керівництва та стратегії їх досягнення; ресурси, ризики та відносини; результати діяльності та перспективи подальшого розвитку; відносини з акціонерами; пов'язаними особами та стратегічними партнерами; корпоративне управління; антикорупційні заходи; система управління ризиками (Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, 2021).

У таблиці 1 відображені результати ранжування підрозділів Звіту про управління експертним методом – найвищі значення отримали ті пункти, які більш прямо розкривають рівень транспарентності. Таким чином, з урахуванням норм та вимог до форми та структури Звіту про управління, виділено 7 груп, на основі яких сформувався величини вагових коефіцієнтів.

Таблиця 1 – Результати ранжування показників за допомогою методу Фішберна
Table 1 – Results of ranking indicators using the Fishburn method

Структурний підрозділ Звіту про Управління банку	Ранги показників	Величини вагових коеф-в	Величини вагових коеф-в (числ. формат)
Керівництво та організаційна структура	3	3/95	0,0316
Винагороди банку за звітний період	7	7/95	0,0737
Зовнішнє середовище	2	2/95	0,0211
Короткий опис поточної бізнес-моделі	6	6/95	0,0632
Основні продукти та послуги	5	1/19	0,0526
Цілі керівництва та стратегії їх досягнення	6	6/95	0,0632
Ключові фінансові та не фінансові ресурси	7	7/95	0,0737
Людські ресурси, боротьба з корупцією	7	7/95	0,0737
Технологічні ресурси	5	1/19	0,0526
Система управління ризиками	7	7/95	0,0737
Відносини з акціонерами і пов'язаними особами	7	7/95	0,0737
Екологічні та соціальні аспекти діяльності	5	1/19	0,0526
Результати діяльності та перспективи розвитку	6	6/95	0,0632
Корпоративне управління	3	3/95	0,0316
Кодекс корпоративної етики	6	6/95	0,0632
Звіт про корпоративне управління	4	4/95	0,0421
Звернення Голови Наглядової ради	1	1/95	0,0105
Звернення Голови Правління	1	1/95	0,0105
Антикорупційні заходи	7	7/95	0,0737

Джерело: розроблено автором.

Отримані результати дали змогу перейти до наступного етапу, а саме формування композитного індикатора (табл. 2).

Таким чином узагальнений індикатор (GFA) обчислюється як середньозважена сума часткових індикаторів або первинних показників:

$$GFA = \sum_{j=1}^n a_j x_j, \quad (1)$$

де x_j – нормовані значення первинних показників;

a_j – вагові коефіцієнти первинних показників (Медиковський, 2011).

Таблиця 2 – Результати розрахунку інтегрального показника транспарентності банківських груп на основі методу Фішберна у 2021–2022 рр.

Table 2 – The results of calculating the integral indicator of transparency of banking groups based on the Fishburn method in 2021–2022

Назва банку	Рік	GFA	Приріст, %	Макс. знач.	Мін. знач.	Форма власн-і			
АТ "Райффайзен Банк"	2021	0,674	2,1%	0,737	0,411	З іноземним капіталом			
	2022	0,695							
АТ "АЛЬФА-БАНК"	2021	0,411	15,8%						
	2022	0,568							
АТ "ОТП БАНК"	2021	0,684	5,3%						
	2022	0,737							
АТ "УКРСИББАНК"	2021	0,505	5,3%						
	2022	0,558							
АТ "Ідея Банк"	2021	0,547	0,0%						
	2022	0,547							
АТ "Укресімбанк"	2021	0,600	9,5%				0,863	0,526	Державні
	2022	0,695							
АТ КБ "ПриватБанк"	2021	0,695	0,0%						
	2022	0,695							
АТ "Ощадбанк"	2021	0,779	8,4%						
	2022	0,863							
АБ "УКРГАЗБАНК"	2021	0,600	2,1%						
	2022	0,621							
АТ "Укресімбанк"	2021	0,526	4,2%	0,642	0,200	Приватні			
	2022	0,568							
АТ "ПУМБ"	2021	0,621	2,1%						
	2022	0,642							
АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК"	2021	0,547	1,1%						
	2022	0,558							
АТ "ТАСКОМБАНК"	2021	0,463	3,2%						
	2022	0,495							
Полікомбанк	2021	0,200	0,0%						
	2022	0,200							
АТ "АЛЬТБАНК"	2021	0,200	7,4%						
	2022	0,274							

Джерело: розроблено автором.

Загальний огляд динаміки приросту інтегрального показника свідчить про те, що майже усі представлені банки мають тенденцію до зростання рівня розкриття інформації у Звіті про управління. Винятком з загальної вибірки є АТ КБ "ПриватБанк" та Полікомбанк – результати свідчать про те, що значення індикатора транспарентності у 2022 році порівняно з 2021 роком не змінилися. У випадку з першим така тенденція не є критичною, оскільки загалом інтегральний показник на досить високому рівні – 0,695. Це означає, що стратегія банку щодо розкриття інформації залишається незмінною і всі ключові розділи звіту висвітлені. Що

стосується Полікомбанку, то ступінь розкриття інформації не змінився протягом проаналізованого періоду, і в результаті залишається на досить низькому рівні.

Найбільш позитивну динаміку у бік підвищення транспарентності розкриття інформації показують такі банки, як: АТ "АЛЬФА-БАНК" – 15,8%; АТ "Укрексімбанк" – 9,5%; АТ "Ощадбанк" – 8,4%; АТ "АЛЬТБАНК" – 7,4%. Причинами цього можуть бути усвідомлення важливості нефінансових форм звітності, набуття досвіду у складанні досить нової форми звіту на території України, підвищення інтересу до антикорупційних заходів.

Якщо розглядати отримані результати у розрізі груп банків за формою власності, то найбільш транспарентним виявився АТ "ОТП БАНК" – 0,737. Варто відзначити, що протягом останніх років даний показник має тенденцію до зростання, що є позитивною динамікою.

Значне зростання рівня розкриття інформації у Звіті про управління показав АТ "АЛЬФА-БАНК" – загальний приріст становить 15,8%. Це відбулось в результаті того, що у 2021 році було розкрито важливі розділи звіту, які були відсутні у попередньому періоді. Проте варто відзначити, що у своїй групі за 2021 рік банк мав найнижчий показник рівня розкриття – 0,411. Таким чином, можна припустити, що в майбутньому показник також буде мати тенденцію до зростання.

Найвище значення узагальненого індикатора серед банків з державною формою власності має АТ "Укрексімбанк" на рівні 9,5%. У порівнянні з іншими банками рівень розкриття знаходиться на високому рівні і має тенденцію до зростання. Проте лідером серед банків державної форми власності залишається АТ "Ощадбанк" - 86,3%. Це пояснюється тим, що інформація у Звіті розкриває майже всі важливі аспекти, його структура найбільш наближена до регламентованої форми. Інші представники цієї банківської групи показали приблизно однаковий ступінь прозорості на рівні 56-69%.

Банки з приватною формою власності у результаті виявились найменш транспарентними, за виключенням «ПУМБ» – його показник наближений до середнього рівня серед загальної вибірки.

У розрізі динаміки найкращі показники були у АТ "АЛЬТБАНК". Проте наразі вони все ж залишаються на досить низькому рівні - 27,4% рівня розкриття інформації.

Досить високий рівень транспарентності звітності серед групи банків з приватним капіталом представлений у АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК". Проте через відсутність розділів, які містять суттєву інформацію щодо діяльності банку у антикорупційній діяльності інтегральний показник знаходиться на рівні 55,8%.

Найнижчий рівень прозорості простежується у «Полікомбанк». Це можна пояснити тим, що даний банк є менш розвинутим та розгалуженим за структурою у порівнянні з іншими установами.

Висновки. Дослідження Звітів про управління представлених 15 банків трьох різних форм власності – державних, приватних та з іноземним капіталом дає змогу зробити висновок про те, що банки державної власності та банки іноземних банківських груп більш повно дотримуються вимог Інструкції № 373. Причинами цього може бути те, що державні банки першими апробовують нововведення та їх вплив на діяльність банку. Другою причиною є те, що державні банки співпрацюючи з іноземними партнерами повинні враховувати їх вимоги щодо розкриття інформації.

У випадку банків з іноземним капіталом їх високий рівень прозорості інформації у Звіті пояснюється тим, що вони мають складати її за вимогами та стандартами, прийнятими вищим правлінням банківської групи. Європейський досвід звітування свідчить про те, що за кордоном усвідомлення важливості розкриття інформації є на більш високому рівні. Транспарентність прямо впливає на репутацію установи та подальші відносини з контрагентами, тому вимоги до розкриття інформації знаходяться на відповідному рівні.

Проведений аналіз показав, що найбільш широко та повно розкрита інформація у Звіті про управління таких банків: АТ "ОТП БАНК" та АТ "Ощадбанк".

У свою чергу банки з приватним капіталом, показують в середньому найнижчі показники серед загальної вибірки. Їх Звіти про управління мають більш формальний характер і не висвітлюють ключових аспектів. Проте позитивним є те, що всі банки, крім "Полікомбанк" мають динаміку до зростання та можна припустити, що у майбутніх періодах рівень розкриття інформації і надалі буде збільшуватиметься.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безверхий К. В., Пантелеєв В. П. Консолідований звіт про управління. Новації управлінської практики звітування. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2018. №1-2. С. 37–46.
2. Косташ Т. В. «Звіт про управління» у системі інформаційного забезпечення динамічного управління підприємством. *Scientific Collection InterConf*. 2021. №52. С.110–115. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.21-22.04.2021.012>
3. Новіченко Л. С. Актуальні питання формування Звіту про управління підприємством. *Економічний аналіз*. 2018. Том 28. № 4. С. 258–264
4. Валькова Н. В. Звіт про управління: інформаційне наповнення та нормативне регулювання за суб'єктами подання. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 6. С. 184–189. DOI: <https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2021-300-6-29>
5. Царук Н. Г. Підготовка звіту про управління – новий виклик для бухгалтера. *Бізнес-навігатор*. 2019. № 3. С. 120–125.
6. Онищенко В. П. Порівняння національних та міжнародних вимог до складання звіту про управління. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. № 4. С. 230–238. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2018-4\(16\)-230-238](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2018-4(16)-230-238)
7. Тивончук О. І. Вента Н. С. Національні та міжнародні вимоги до складання звіту керівництва: на шляху до змін. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-4>
8. Prachi M. Financial Intermediaries. *The investors book*. 2019. URL: <https://theinvestorsbook.com/financial-intermediaries.html>
9. Baruch L. The deteriorating usefulness of financial report information and how to reverse it. *Accounting and Business Research*. 2018. Vol. 48. No. 5. P. 465–493.
10. Sinha, T. The Role of Financial Intermediation in Economic Growth: Schumpeter” In Dahiya S. B. and Orati V. (eds) *Economic Theory in the Light of Schumpeter’s Scientific Heritage*. Spellbound Publishers. 2001. Chapter 2.
11. Muhoza, B.K. Financial intermediation and economic growth in the East African Community: A financial index approach. *African Journal of Economic Review*. 2019. Vol. 7 No. 2. P. 165–182.
12. Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України : Постанова Нац. банку України від 24.10.2011 р. № 373 : станом на 13 трав. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11#Text>
13. Медиковський М.О. Дослідження ефективності методів визначення вагових коефіцієнтів важливості. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 5. С. 176–182.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2023

Стаття рекомендована до друку 25.05.2023

REFERENCES

1. bezverkhyi, K., & Panteleiev, V. (2018). Consolidated management report. Innovations in the management practice of reporting. *Scientific Bulletin of the National Academy of Statistics, Accounting and Auditing*, 1-2, 37-46. (in Ukrainian)
2. Kostash, T. (2021). "Management report" in the information support system of dynamic enterprise management. *Scientific Collection InterConf*, 52, 110-115. doi: <https://doi.org/10.51582/interconf.21-22.04.2021.012> (in Ukrainian)
3. Novichenko, L. (2018). Current issues in the formation of the Enterprise Management Report. *Economic analysis*, 4, 258-264. (in Ukrainian)
4. Valkova, N. (2021). Management report: information content and regulatory regulation by submission subjects. *Bulletin of the Khmelnytskyi National University*, 6, 184-189. doi: <https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2021-300-6-29> (in Ukrainian)
5. Tsaruk, N. (2019). Preparation of the management report is a new challenge for the accountant. *Business navigator*, 3, 120-125. (in Ukrainian)
6. Onishchenko, V. (2018). Comparison of national and international requirements for drawing up a management report. *Problems and prospects of economics and management*, 4, 230-238. doi: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2018-4\(16\)-230-238](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2018-4(16)-230-238) (in Ukrainian)

7. Tyvonchuk, O., & Venta, N. (2022). National and international management reporting requirements: towards change. *Economy and society*, 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-4> (in Ukrainian)
8. Prachi, M. (2019). Financial Intermediaries. *The investors book*. Retrieved from <https://theinvestorsbook.com/financial-intermediaries.html>
9. Baruch, L. (2018). The deteriorating usefulness of financial report information and how to reverse it. *Accounting and Business Research*, 48 (5), 465-493.
10. Sinha, T. (2001). The Role of Financial Intermediation in Economic Growth: Schumpeter" In Dahiya S. B. and Orati V. (eds) *Economic Theory in the Light of Schumpeter's Scientific Heritage*. Spellbound Publishers, Chapter 2.
11. Muhoza, B. (2019). Financial intermediation and economic growth in the East African Community: A financial index approach. *African Journal of Economic Review*, 7(2), 165-182.
12. On the approval of the Instructions on the procedure for drawing up and publishing financial statements of Ukrainian banks, Resolution of the National Bank of Ukraine No. 373 (2021). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11#Text>
13. Medykovskyi, M. (2011). A study of the effectiveness of methods for determining weighting coefficients of importance. *Bulletin of the Khmelnytskyi National University*, 5, 176-182. (in Ukrainian)

The article was received by the editors 10.05.2023

The article is recommended for printing 25.05.2023

Z. OLEKSICH, Ph.D. (Economics), Senior Lecturer, Head of the Department of Accounting and Taxation, Sumy State University, 2 Rymkogo-Korsakova St., Sumy, 40007, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4486-974X>, e-mail: z.oleksich@biem.sumdu.edu.ua

A. YAROSHYNA, Ph.D. student of the Department of Accounting and Taxation, Sumy State University 2 Rymkogo-Korsakova St., Sumy, 40007, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8694-4592>, e-mail: a.yaroshyna@biem.sumdu.edu.ua

METHOD OF CALCULATING THE INTEGRAL INDICATOR OF TRANSPARENCY OF UKRAINIAN BANKS

The research is devoted to the problem of financial and non-financial information disclosure by banking groups of Ukraine. Detinization of the economy is one of the highest priorities of state policy, banks, as the largest group of financial intermediaries, act as one of the tools to reduce the level of shadow transactions. However, the problem of the presence of mechanisms for identifying violations, anti-corruption measures, which in turn should have a positive effect on the level of bank transparency, is still not sufficiently covered. In this paper authors analyze the Management Report. It is a report, which contains financial and non-financial information, reveals the state and prospects of development, and characterizes the key risks accompanying the activity. Since at this stage the normative acts do not define a unified form, the problem of information disclosure is quite urgent. Taking into account the above-mentioned research problems, the authors analyzed the key structural divisions of the Report of the largest state-owned banks with private and foreign capital during 2021-2022. Using the expert method, the points of the Report that more fully disclose information, those that directly relate to the problem of shadowing, were determined economy and fight against corruption, and those that do not exist at all. As the next stage, the authors chose the Fishburne method for ranking indicators in order of their importance, which became the basis for deriving an integral indicator of transparency for each bank. The results show that there is a general tendency to increase the level of openness of financial and non-financial information of banks. In terms of forms of ownership, banks with foreign capital and state-owned banks are more transparent, which in turn helps to reduce the level of shadow transactions.

Keywords: **financial intermediaries, financial intermediation, shadow economy, bank transparency, non-financial reporting, detinization of the economy, shadow banking.**

JEL Classification: G20, G38, O16.

Як цитувати: Олексіч Ж.А., & Ярошина А.П. (2023). Методика розрахунку інтегрального показника прозорості банків України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*, (104), 31-36. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2023-104-04>

In cites: Oleksich Z., & Yaroshyna A. (2023). Method of calculating the integral indicator of transparency of Ukrainian banks. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University Economic Series*, (104), 31-36. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2023-104-04> (in Ukrainian)
